

ה ר צ א ו ת

הכנוס של הסתדרות תלמידי ישיבת
„כנסת ישראל“ בסלבודקה.

אדר — תרצ"ז.

יוצא לאור ע"י הסתדרות תלמידי ישיבת סלבודקה בליטא.

Vilijampolės Rabinų Seminarijos dėstytojų pamokos
mokinų susirinkime.

ה ר צ א ו ת

הכנוס של הסתדרות תלמידי ישיבת
„כנסת ישראל“ בסלבודקה.

אדר — תרצ"ז.

יוצא לאור ע"י הסתדרות תלמידי ישיבת סלבודקה בליטא.

Vilijampolės Rabinų Seminarijos dėstytojų pamokos
mokinų susirinkime.

אל החברים!

בימים כ"ח, כ"ט, ו' שבט, מלאה השנה להסתלקות אדמו"ר מרן נתן צבי פינקל זצ"ל, התקיים הכנוס של הסתדרות תלמידי ישיבת סלבודקה. הכנוס הזה עלה על שלפניו הן בכמות והן באיכות. היכל הישיבה ה' מלא מפה אל פה. הרבה רבנים ובע"ב חשובים מערי הקרת והמון אורחים, מסלחה ושמנה של היהדות הליטאית, באו לכבד את זכרו של גאון המוסר שהלך מאתנו. כאן נפגשו תלמידים מתקופות שונות, שבאו להחיות את רוח הסבא בקרבם, ולהעלות על לבם את זכרון הימים שישבו כאן בין ספסלי בית-המדרש. הם לא באו כאורחים מן החוץ, אלא כתלמידי הישיבה, ובכרו לשבת על מקומם שישבו לפנים כאן. ויחד עם בני הישיבה למדו חצי שעה מוסר בהתעוררות עצומה.

ראש הישיבה, מרן הגר"א שער שליט"א פתח את הכנוס והדגיש, שלא באנו כאן רק לכבד את זכרו, אלא להתכבד בו, ולהחיות את תורתו בפינו. ובקש מהנאספים שכל אחד יעלה על לבו דבר תורה ששמע מרבנו וירצה לפני הכנוס. אחרי הרצאתו בענין גדלות האדם, הרצה מרן הגר"א גראדזינסקי שליט"א בענין מלומדה, שרבנו ראה בו כלל עיקרי בעליית האדם. אחריו הרצה הגרש"ז אסכסקי שליט"א (רב דסלבודקה) על ערך הכנוס הזה, ותועלתו הרוחנית לחברים. את שלשת ההרצאות האלו, של הישיבה הראשונה, אנו מביאים כאן בחוברת זו.

היו לנו עוד שלש ישיבות, שהצטיינו מאד במספר המשתתפים, ובהרצאות החשובות שנשאו החברים. מהדין וחשבון של המרכז הובר, שהסתדרותנו מונה כיום למעלה מאלף חברים, מכל תפוצות ישראל, וסניפים חדשים נוצרו בערים שונות. החוכרות שהודפסו עד כה, נתנו דחיפה עצומה להתענינותם והתקשרותם לישיבה. כמו"כ דנו בכל עניני ההסתדרות, ותפקידנו בעתיד. נתקבלו החלטות חשובות, ואושרו החלטות הקודמות גם על להבא. את הרצאות הישיבות הבאות נמציא לכם בחוברת הבאה.

ה מ ר כ ז

כנוס

הסתדרות תלמידי ישיבת „כנסת ישראל”
סלבודקה, ליטה.
(ישיבה א')

הרצאת הגר"א שער שלימ"א.

כולנו יודעים מה הי' לנו רבנו הגדול מרן הגרנצ"פ זצ"ל, ומה חסר לנו כיום. הי' לנו רב גדול, מנהיג נאמן, שהורנו ארחות נצח בדרך החיים. הוא שיצר את ישותנו וכד הויתנו, והאיר את נשמתנו באור תורה ודעת ד'. ואיננו!! פה בין כתלי ישיבה זו הטיף את לקחו, והרביץ את תורתו, שהיתה לבאר מים חיים, מנו ישקו העדרים, תלמידי וחובבי תורת המוסר בכל אתר ואתר. לא באנו כאן להציב זכרון לנשמתו עדין, כנהוג, כי ישיבתו זו שהושיב בחייו, היא מצבת חיים לרוחו הכביר. יומם ולילה לא פוסקת תורתו בין כתלי הבגת הזה. הוא חי בקרבנו. רוחו ממללה בפיות תלמידיו, שמעתתא דיליה חזרת ונישנית בכל עת ובכל שעה.

באנו כאן ללכוד את תורתו, להרוות את צמאוננו מבאר מים חיים זה שמימיו מפכים בלי הרף. באנו להחיות את רוחו בקרבנו, לחזור ולשנות לנו מה שלימד אותנו רבנו בתקופה כה ארוכה במקדש ד' הקדוש הזה. כל מי שלמד ושמע דבר תורה מרבנו, יעמד נא ויאמר כזאת וכזאת שמעתי. ישנה לנו את תורתו, ושפתותיו תהיינה דובבות, ויחי רבנו אתנו.

למוד המוסר מפורסם כיום בעולם, והוא נדרש לכמה פנים. תכליתו לעורר את האדם לתורה ולמצוה, לעסוק בתקון המדות וקניית השלמות, ו להיות ירא וחרד לדבר ד'.

רבנו הגדול הכניס הכרה יותר עמוקה בלמוד המוסר. הוא לימד אותנו להבין, שלמוד המוסר, אינו רק אמצעי להתעוררות, אלא על ידו יוצר האדם את עצמו, את האני שלו, את שכלו המאיר בו, שזו תכלית השלמות וחובת האדם בעולמו.

שנים רבות בירר לנו דעת התורה בעצם מהותו של האדם. בתחלת יצירתו הי' האדם כולו שכל, לא רק נשמתו, אלא אף גופו המוחשי שלפנינו. השכל הי' כל כך גדול עד שמלאכים לא הכירו את גופניותו, וטעו לומר לפניו שירה. כמו שאמרו ז"ל: אמר ר' הושע' בשעה שברא הקב"ה אדם הראשון טעו מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש. משל למלך ואיפרכוס שהיו בקרונין, והיו בני המדינה מבקשין לומר למלך דומינו, ולא היו יודעין איוה הוא. מה עשה המלך, דחפו והוציאו חוץ לקרונין, וידעו הכל שהוא איפרכוס. כך בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון טעו בו מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש. מה עשה הקב"ה, הפיל עליו תרדמה וידעו הכל שהוא אדם. (ב"ר פ"ח)

מלאכי השרת, בשכלם הנבדל מכל חומר, היודעים את מערומי השכל
הטהור, טעו באדם הראשון, שנברא עפר מן האדמה, ורצו לתת לו כבוד אלקים,
ולומר לפניו קדוש. אין זאת אלא שאדם הראשון קודם החטא, שכל נבדל הי'
לא רק נשמתו, אלא אף גופו שכלי הי'. אלא ששכלו הנשמתי עליון הי' על
שכלו הגופני, אך כולו הי' שכל, ורק אנו, בהגשמתנו, נתענינו לפרש מעשה
בראשית לפי מושגינו הגופניים, והשגותינו המוחשיים, שנחלנו לנו לאחר החטא.

התרדמה שהפיל ד' על האדם, לא היתה גופנית, כמו השינה שלנו. אלא
כיאות וראוי לערכו הרם של בחיר היצירה זה. היסח הדעת כל דהוי, ליאות קלה
במרוצת השכל הגופני, אחר השכל הנשמתי, שלא פסקו אף לרגע, זוהי התרדמה,
שעל ידה הכירו המלאכים את האדם.

החטא של עץ הדעת הוא כבר למעלה מהשגה, מפני מה קנסת מיתה
על אדם הראשון, שאלו המלאכים את הקפ"ה (שבת נ"ה ע"ב). אף המלאכים לא
השיגו את חטא עץ הדעת, כי לא הי' חטא במובן שלנו, אלא חישול השכל הגופני
שעכב במרוצתו את השכל הנשמתי, לעמוד על דעת עליון בעומק הבנת צווי זה.
הוא שגרם מיתה לעולם, והתגלמות השכל הגופני לבשר גידים ועצמות, ששייך
בם חייב ומיתה, עם כל עמל החיים ותלאותיו, יחד עם האדם נתגשמה ונתגלמה
הבריאה כולה, כמו שהיא לפנינו כיום.

אך גם לאחר החטא והתגלמות שכלו הגופני לחומר מורכב אברים
אברים, שכלו הנשמתי עדין עליון וחזק כבתחילה. גדול משכל המלאכים ועדין
על השכלים הנבדלים, "חכמתו מרובה משלכם". רק החושים המגושמים שלנו,
הנותנים לנו ידיעות חיצוניות מכל דבר, רואים הם רק את הצורה של הגופים,
בשר, גידים, ועצמות, אבל השכל יכול גם עכשיו לראות ולהבין עצמיותו של כל
דבר, ולראות באדם את יצירתו המקורית — שכל, חכמה, בינה ודעת שבו.

זה אלפי שנים שהאדם בחטאיו יורד ומתגשם, יורד ומתגלם, כל רגע
ורגע. כבר הי' צריך להיות כבהמה ממש, בכל זאת עדיין זיק טהור בו, ושכלו
יוצר עולמות ועושה צדק ומשפט בעולם. כל זה הוא בכח נשמתו השכלית, הניצוץ
האלקי שבו, שהוא קיים לנצח, מוכן כל חומר וגשם, ע"י ברק שכל אחד, ע"י
זיק מחשבה טהורה, יכול הוא להפוך את הגולם לתחילת יצירתו, את החושך שבו
לאור עולם.

רגע של התבוננות, דקה של התבודדות עם השכל, מחשבה אחת טהורה,
מעלה את האדם שחקים, היסח הדעת כל דהוי, טעות הכי פשוטה, משקיעה אותו
תהומה, ומפסידו את הנצח.

מי לנו רשע מנבוראדן, רב הטבחים, עוזרו של נבוכדנאצר בהחרבת
העולם. הוא הרג ורצח אלפים ורבבות מבחירי ישראל, עד שהלך דמם ונגע בדמו
של זכרי' דלא נח. אמר אנא מפייסנא ליה, אייתי סנהדרין גדולה קטל עלוי, ולא
נח. סנהדרין קטנה קטל עלוי, ולא נח. בחורים ובתולות קטל עלוי, ולא נח.
אייתי תינוקות של בית רבן קטל עלוי, ולא נח. אמר, זכרי', זכרי', טובים שבהן

אבדתי, נחצ' לך דאבדינהו לכולהו? כדאמר לי הכי - נח. בההיא שעתה הרהר תשובה בדעתו. אמר, אם על נפש אחת כך, ההוא גברא דקטל כל הני נשמתא על אחת כמה וכמה. ערק, אזל, שדר שטר פרטחא (שטר צואה שפרט מה תהא על נכסיו רש"י) בבית"י ואיגייר. תנא, נעמן גר תושב הי' נבזראדן גר צדק הי' גיטין נ"ו.

נבזראדן, שהוא רב הטבחים, הרג ורצח עד שעייף נששו להורגים, וכלתה מדת אכזריותו - כי גם לאכזריות יש גבול בנפש הרוצח - ומתוך עייפות הפסיק רשעתו לרגע, ופנה כמתפאר לדמו של זכר"י, "ניחא לך דאבדינהו לכולהו?" כשראה את הנס דבח דמ"י, היה יכול להצדיק את הדין, ולחשוב שיפה עשה, ומן השמים מסכימים על ידו. אך לא כן! לרגע קט נצנצה מחשבה טהורה במוחו, ועוררה את האכזר הזה להכיר שיש דין ויש דיין, אלקים שופטים בארץ. ונשא ק"ו על עצמו, "על נפש אחת כך, על כל הני נשמתא עאכור"י. מחשבה קלה זו השליטה את שכלו, על רוע לבו ותכונתו המשחיתה. עד כדי כך שלט בו, עד שברח מביתו, מולדתו, וכל אשר לו, עזב את כבודו, תפארתו, וכל חמדת העולם. וקשר את גורלו עם העם המעונה והמדוכא, שבצעמו החריב אותו, והגלהו מארצו בעוני ובחוסר כל!!

תנא, נעמן גר תושב הי' נבזראדן גר צדק הי'. נעמן שראה את עם ישראל יושב על אדמתו על פסגת האושר, והנביא ריפא אותו מצרעתו בנס גלוי, לא מצא עון בנפשו להיות לגר צדק. הוא הכיר את השם ונעשה גר תושב. אבל נבזראדן נתעלה בכח שכלו בהכרת האמת, הכיר גודל רשעתו, והי' לגר צדק! האין זאת התפשטות הגשמיות, הפיכת צורת החי' הטורפת לסמל האדם העליון, והמסת החומר הגלמי לשכל ונשמת האדם שבאדם? עד כדי כך יש בכח נפש האדם ליהפך מהקצה אל הקצה. אמנם כן, כי האדם בעצמיותו הוא כולו שכל, אלא שנקרש השכל הגופני, והי' לאבן. אבל לאבן טובה שכזו, שע"י התבוננות אפשר להפכה לשכל כבתחילה. כמו שקופאים המים מקור והיו לקרח, ובהם ונמס והי' למים כמו קודם.

האדם חוקר בעליונים ובתחתונים ומתעמק לדעת מה למעלה ומה למטה, הכל הוא משיג, אך לא את עצמיותו. את עצמו אינו יודע לגלות. שכלו גרדס בקרבו באין רואה ואין מכיר. לזה הי' רבנו מעורר אותנו תמיד, להתבודד עם עצמנו, ולגלות את שכלנו. והי' אומר, אילו הי' אחר מבטיח אותנו שאם נענה ונסגף עצמנו שנה אחת, נזכה לגלוי אלי, שאשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום, הלא היינו עושים זאת בחפץ לב ובמסירות נפש ממש. הנה ע"י למוד מוסר וחשבון הנפש נוכל להגיע, בלי שום ספק, לגלוי השכל שבנו, שהוא רם וגבוה על כל מלאך, וגדול מכל צבא מרום. שהקב"ה העיד עליו בפני המלאכים, חכמתו מרובה משלכם. ע"י התבוננות עמוקה בו ובתוכו פנימה, ממס האדם את לב האבן והי' לשכל כתחילת ברייתו. שעה קלה של התבודדות עם שכלו, רגע של התעמקות בנשמתו, דקה של ברק המחשבה וזיק השכל, והנה הוא נשא למרומים, עף באצילות רוחו למרום כסא הכבוד, וזוכה לקרבת האלקים.

כדברי רבנו אלו מצאתי במאמר „דרך עץ החיים“ לרבנו משה חיים לוצאטי הנדפס בסוף „מסלת ישרים“ וז״ל: יוצר האדם ומנהיגו הוא עשהו ויכוונתו מוכן להבין ולהשכיל השכלה גדולה יותר ממלאכי השרת. כבר אמרו רז״ל אמר להם „חכמתו מרובה משלכם“ וכו״ וזה תראה כי שנים הם בתכונה אחת נבראו שכל האדם והתורה המשכלת אותו על התורה נאמר הלא כה דברי כאש נאם ד׳ וכו״ וכנגדה שכל האדם הוא כך. כי גם לו כח השגה רבה אשר יתלהט בכח התבוננות וכו״ והנה בדקדוק גדול נמשלו לאש ובהשוואה מדוקדקת. כי כאשר תראה הגחלת שאינה מלוכה השלהבת היא בתוכה כמוסה וסגורה אשר בהפיח בה או תתפשט ותתלהט ותצא מתרחבת והולכת ובשלהבת ההיא נראים כמה מיני גונים. מה שלא נראה בתחלה בגחלת. והכל מן הגחלת יוצא וכו״ ומי שישתדל לעסוק בה או תתלהב מכל אות שלהבת גדולה ממולאה בכמה גונים וכו״ והנה החכמה כבר ניתנה מן הקב״ה בלב כל בני אדם. אך כדי שתתגבר צריך אותו הפה המקיים אותה לנשב בכח ואז נעשה ממש כמו אש שכשמנפחים אותה מתלהטת וכו״ הנה על כן חוב מוטל על האדם לשום עצמו להתבונן וכו״ כי ידיעת האמת מחזקת את החכמה ומרחקת ממנה היצר ואין דבר מחליש הנשמה לפי היצר כחסרון היריעה ואם הייתה הידיעה רחבה ועומדת על לב בני האדם לא היו חוטאים לעולם היצר לא הי אפילו קרב אליהם ושולט עליהם כמו שאינו שולט על המלאכים והיות שהקב״ה רצה שהאדם יהי בעל יצר שיוכל להיות מנוצח או נוצח בשיקול אחד לכן שם בהם הידיעה אך סגורה בגחלת שתוכל להתפשט כשלהבת והבחירה ביד האדם. חז״ל אמרו על כן יאמרו המושלים בואו חשבון אלו המושלים ביצרם בואו ונחשוב חשבוננו של עולם עכ״ל עיי״ש.

התבוננות בשכל מלהיבה את הגחלת העמומה. התבוננות בתורה מלהיבה את אור התורה. ע״י למוד המוסר מלהיבים אנו את השנים. כי שניהם צמודים ושלובים ושניהם בתכונה אחת נבראו.

למוד המוסר מלבד מה שהוא מעורר את האדם להיות זהיר וזריז לעשות הטוב והישר מלבד מה שהוא מחכים ומאיר את העינים לדעת חכמת הנפש ותורת חובת הלבבות. הלמוד הזה הוא השלמות עצמה. אף השלם שבשלמים מחי את גפשו בו בזיכור השכל מסיגי החומר ומזיופי הדמיון. בהשלטת השכל גם הגוף מזדכך והי כאספקלרי מאירה באור ד׳. כמו שזכו לזה אבותינו הקדושים שד׳ חשק בהם והשרה שכינתו עליהם.

* * *

קשה להציב גבולים למסלולי השכל ולומר זוהי הדרך היחידה להתבוננות. הרבה דרכים יש והרבה אופנים להתעמקות האדם בנפשו. מדרגות מדרגות יש בהבנת השלמות להגיע לטרקלין נצח החיים. אך מחשבה אחת יותר נעלה ברק שכל יותר בהיר והגהו על מרום פסגת השלמות ויתרון לו באושר הנצחי.

את המדרגות בורכי ההתבוננות מבאר לנו המסלת ישרים, בביאור מדת הזהירות. וז"ל: צריך שיהי האדם מתבונן ומפקח על מעשיו ודרכיו הטובים הם או לא. וההולך בעולמו בלי התבוננות, הנהו כסומא ההולך על שפת הנהר, אשר סכנתו ודאי עצומה, ורעתו קרובה מהצללתו.

להלן בפרק ג' הוא ממשל אותו לאיש ההולך בחשך, שיש לפניו מכשולות ואין עיניו רואות אותם. וז"ל: והוא מה שאמרו ז"ל (בי"מ פ"ג) תשת חושך ויהי לילה, זה העולם הזה שדומה ללילה. כי הנה חושך הלילה, שני מיני טעויות אפשר לו שיגרום לעין האדם. או יכסה את העין עד שלא יראה מה שלפניו כלל, או שיטעה אותו, עד שיראה לו עמוד כאלו הוא אדם, ואדם כאלו הוא עמוד. הטעות השני' קשה מהראשון, הוא שמטעה את ראייתם, עד שרואים את הרע כאילו הוא ממש טוב, והטוב כאילו רע.

להלן הוא מסיים את דבריו במשל שלישי. שהאדם בחיים נמצא כמו בגן המבוכה. הוא הגן הנטוע לצחוק הידוע אצל השרים. שהנטיעות עשויות כתלים כתלים, וביניהם שבילים רבים, נבוכים ומעורבים. כולם דומים זה לזה. והתכלית בה להגיע אל האכסדרה אחת שבאמצעם. ואמנם השבילים האלה מהם ישרים ומגיעים באמת אל האכסדרה, ומהם משגה את האדם, ומרחיקים אותו ממנה. ואמנם ההולך בין השבילים, הוא לא יוכל לראות ולדעת כלל, אם בשביל האמיתי הוא או בכוזב. כי כולם שוים, ואין הפרש ביניהם לעין הרואה אותם, אם לא שידע הדרך בבקאות וטביעות עין. שכבר נכנס בם והגיע אל התכלית, שהיא האכסדרה וכו'. מי שעדיין לא משל ביצרו, הוא בתוך השבילים, לא יוכל להבחין ביניהם. אך המושלים ביצרם שכבר הגיעו אל האכסדרה, הם יכולים ליעץ. והעצה שהם גותנים לנו, "בואו חשבון, בואו ונחשוב חשבוננו של עולם".

שלושת המשלים האלה מורים לנו שההתבוננות היא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. עלינו לעלות בו מדרגה אחר מדרגה, מראשיתו ועד סופו, כדי להגיע אל השלמות האמתית. המדרגה הראשונה היא — התעוררות של מורא שמים, כי האלקים יבא במשפט על כל נעלם ועליו להתבונן על מעשיו ודרכיו, הטובים המה או לא. פקוח האדם על עצמו הוא תחיית השכל, שיהי חי ומרגיש, להיות מואס ברע ובוחר בטוב. בלעדי ראשית מחשבה זו הרי הוא כסומא ההולך על שפת הנהר. "כי חסרון השמירה מפני העורון הטבעי, או מפני העורון הרצוני, היינו סתימת העינים בבחירה וחפץ, אחד הוא".

כיון שנפקחו עיני השכל לפקח על כל מעשיו ודרכיו, אדם שכזה סקח הוא, ועינים לו לראות את חשכת העולם הזה הדומה ללילה, שלפעמים אור הלבנה והכוכבים מראים לו הדרך. ולפעמים חושך ואפילה, ואי אפשר להבחין בין עמוד לאדם. הפנס המאיר לו את חשכת הלילה הוא, ההתבוננות העמוקה בהפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה. לברר לנפשו מה זו מצוה, ומה זו עבירה, ולהבין את ההפסד והשכר הנצחי שבהם, נגד השכר וההפסד הזמני, המושך את האדם אחריהם. זהו למוד המוסר בהתפעלות, לחזק תמיד את השכל, שיהא מתגבר על יצרי הלב, ומוליכו בדרך האמת.

הרבה דרכים בהתבוננות השכל, והרבה שבילים בעבודת ה', וכולם מובילים את האדם לאשר הנצחי. כמו שהרבה שבילים לאכסדרה שבגן המבוכה, שכולם מובילים לגנים נאים ופרדסים מרהיבי עין. ברם להגיע אל האכסדרה, ולעלות לשמי השלמות, אפשר לו לאדם רק על-ידי התבוננות כללית בחשבונות של עולם. להכיר את ערך עצמו, וערך העולם נגדו. מי הוא ה, אני? שבו, ומה הוא שלמותו. עד כמה האדם חפשי בדמיונו ואסור במושכליו. הפסד השכל כנגד שכר הדמיון, ושכר הרגש נגד פגם השכל. להתבונן בדעת תורה. להשכיל באמיתת מדותיו של הקב"ה, איך הוא מנהיג את העולם, ומחבב את האדם, וישראל. להשרה שכינתו עליהם. על ידי חשבונות של עולם שכוה, משחרר האדם את שכלו מכבלי המדות, ומזככו מזיופי הדמיון וסיגי הרגש. שיהבת השכל מתגלה ומתלהט מתוך הגחלת העמומה, וכאספקלרי' מאירה מאירה לו את דרך החיים. הוא מה דאמרינן בגמ' ב"ב ע"ח. אמר ר' יוחנן על כן יאמרו המושלים בואו וכיו. כי אש יצאה מחשבון, תצא אש ממחשבין ותאכל את שאינן מחשבין. ופירש רשב"ם, ז"ל: תצא אש ממחשבין כדאמרינן בפרקין לעיל, ע"ה ע"ב, כל אחד ואחד נכוה מחופתו של חברו, חופתו של קטן מחופתו של חברו הגדול ממנו עכ"ל. הרי שגם האינם מחשבים צדיקים גמורים הם, והרבה חשבו ודקדקו במעשיהם, עד שזכו להיות יושבים תחת שבע חופות בגן-עדן (שם ע"ה). אלא שהמחשב הכללי עולה עליהם. כי החשבון הפרטי של כל מצוה ועבירה, שכרה והפסדה, הוא רק פנס להאיר את חשכת הלילה, כי נר מצוה, אבל החשבון הכללי בחשבונות של עולם, הוא תורה אור ודרך חיים תוכחת מיסר. אספקלרי' מאירה ההופכת לילה ליום, ואפלה לאור גדול, להכיר בטביעות עין ובקיאאות גדולה את דרך החיים. והם המחשבים האמיתיים, המשכילים להכיר את השכל האלקי שבקרבתם, שהוא שכל נבדל שוכן בלבוש הגוף, ברו כתוכו, מתענג על ה' בתכלית השלמות.

ע"י למוד המוסר בעיון מאחד האדם את שכלו עם אור התורה. ע"י למוד המוסר בהתפעלות, מחזק הוא את שכלו להתגבר על יצרי הלב ולהחזק בו. שניהם כאחד מובילים אותו ישר לטרסלין השלמות, מכל השבילים והדרכים שבגן המבוכה. כן יעזרנו השם.

ה ר צ א ת

הגר"א גראדזינסקי שליט"א.

מדרכי התשובה להיות השב, משנה
שמו כלומר אני אחר ואיני אותו
האיש שעשה איתן המעשים. (ר"מ
הל' תשובה פ"ב ה"ד).

התאספנו כאן היום לחזור על תורת רבנו, ולשנן לנו דעותיו והשקפותיו
במוסרי, שהיו לנו ליסודות בשלמות האדם. מדה אחת ממדותיו. השקפה אחת
מהשקפותיו. אם רק הובנה כראוי, הי' בכחה לחולל שנוי בנפש תלמידיו. לתת
להם דחיפה לעליה ולהשתנות ממה שהיו קודם לכן.

תמיד הי' מדבר אתנו אודות ענין זה. והי' תובע אותנו להשתנות. ולא
להיות עומדים במצבנו הרוחני. מרגלא בפומי, אם האדם אינו משתנה. עלתו
אינה כלום. אם ראה ציוה שנוי שהוא במהותו של אחד מתלמידיו. הי' שמח עד
מאד. והי' מתאונן על אחרים ואומר, גדולים וטובים אך לא נשתנו. ענין השנוי
הזה לא הי' אצלו רק דבר שבמעלה. אלא השקפה יסודית. תוכן חייב ביותר
חשוב. כלל בעלית האדם. שבכחו להכריע בכל דרך השלמות.

אם האדם אינו משתנה במהותו. וכל ענין השלמות וסדר העליה. הולך
לו במסלולו הרגיל. מבלי שום חליפות ותמורות. יום לומד. יום יום מתפלל.
יום יום מקיים את התורה. והסדר הזה הולך ונשנה כל ימיו. הרי זה נעשה הרגל.
והרגל נעשה טבע. ומחליש את טעם ההרגשה. באושר המצוות ההן. הרי זה מצות
אנשים מלומדה.

לפי השקפת העולם. איש המרבה לעסוק בתורה ובמצוות. לו יהא אף
מכח ההרגל. ואדרבה. ההרגל נעשה טבע. והוא צדיק מטבעו. ובטוח מנסיון. הרי
קדוש יאמר לנו. אך לאור המוסר — פגם של עבירה במצוות אלו. ומהיותר חמורות
שבהן. שגדול עונשן מכל עבירות שבתורה.

קשה עונשה של מלומדה — סלוקם של חכמי ישראל — כפלים כחורבן
בית המקדש והקללות שבמשנה תורה. שכולן אינן אלא הפלאה אחת. והפלא ד'
את מכותך (דברים כ"ח). וכאן שתי הפלאות. לכן הנני מוסיף להפליא את העם
הזה הפלא ופלא (ישעי' כ"ט).

ענין זה שהרבה רבנו לדבר בו צריך בלור. מהו גדר של מלומדה.
ולמה עונשה כל כך גדול מכל העבירות שבתורה.

בדברי רבותינו הראשונים ז"ל. אנו מוצאים את ענין מלומדה באופנים
שונים. רבנו סעדי' גאון בספרו, האמונות והדעות מביא את זה בנוגע לאמונה
ז"ל: הכופר הוא העוזב העיקר ר"ל. את בורא הכל יתברך ויתעלה. ועזבו אורו
על שלש דרכים. או שיהי' עובד זולתו וכו'. או שלא עבד זולתו ולא עבדו וכו'.
או שיהי' ספק באמונתו. הוא נקרא בשם מאמין. ואפשר שיתפלל ויתחנן ואין
לבו שלם ומאמין. והוא מפתה במאמרו ובאמונתו. כאשר אמר (תהלים ע"ח)
ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו. והוא נקרא (שם) מי
שנתחלל בו שם שמים. עכ"ל (מאמר חמשי פ"ד).

לדבריו. אף הנקרא בשם מאמין. המתפלל ומתחנן. אך אם אין לבו
שלם. ומסופק הוא באמונתו. הרי הוא מכת הכופרים. ותפלתו ותחנוניו מלומדה.

רבנו בחיי בספר „חובת הלבבות“ מביא את ענין מלומדה באופנים שונים. בשער „יחוד המעשה“ הוא אומר: ואפשר שיבקש כפרת המקום בלשונו: והוא רק במחשבתו ובמצפוניו להמרותו. מתחנן אליו באבריו: ופונה מעליו בלבו ובחבו. דומה למה שאמר הכתוב (ישעי' כ"ט) בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני. ואומר (תהלים ע"ח) ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו עכ"ל. (פ"ה).

המבקש כפרת המקום בלשונו: אך לא במחשבתו ובמצפוניו: מה שמתחנן אליו באבריו: מלומדה היא.

בשער התשובה: פ"ה מביא את ענין מלומדה בין חמשה תנאים שיש בעזיבה. ז"ל: והרביעי: שתהי עזיבתו את העבירות מבושתו מן הבורא. לא מיראת בני אדם: ולא מתקוות אותם: ולא מבושתו מהם: ולא יהי כמו שנאמר בהם (ישעי' כ"ט) ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה: עכ"ל.

גם תשובה לפני המקום: אפשר שתהי רק ענין מלומדה.

רבנו יונה בספר „שערי תשובה“ מביא את ענין מלומדה על חסרון ביראת שמים. ז"ל: ונאמר על האנשים שאינם עורכים מחשבות: להתבונן תמיד ביראת ד'. ויהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה: לכן הנני מוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא (ישעי' כ"ט): שער שלישי סימן ט"ו.

ובסימן קס"ט (שם) הוא מפרש את כת עוזבי ד'. ואומר כי הם האנשים שאין עליהם עול יראת שמים: והם מקיימין את המצוות: מצות אנשים מלומדה. וכאשר יתגבר היצר על האיש: והוא: ועליו חלף רוח ויעבור ואשם: לא יאנח ולא ידאג לחטאו וכו'. ואמר „כי עוזבי ד' יכלו“: שאין לו חלק לעוה"ב: עכ"ל. לרבנו יונה יש מלומדה: שהיא בטול מצות עשה: מפני חסרון התבוננות ביראת שמים: ויש שהיא בכלל כת עוזבי ד': שאין להם חלק לעוה"ב.

הרשב"א בחלק החמישי מתשובותיו מביא את ענין מלומדה בהלכות ק"ש: ז"ל: כולנו חייבים לקרות את הפרשה הזו: לא לכונת קריאה בלבד: כקוראים אחת מפרשיות שבתורה: רק לכון דעתנו לדעת: שהוא אחד יתעלה: ושהוא אלקינו: ושאלו חייבים למסור נפשנו תאותנו וכל מאודנו לשמו יתברך. ושנהי גומרים ומסכימים הסכמה מוחלטת: בכך: לא בעקימת שפתים בלבד: ד' יצילנו מן הכת שנאמר בהם: בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממנו וכו'. עכ"ל (סימן נ"ה).

הרי לפנינו דעת הראשונים: שכך אחד מביא את ענין מלומדה על אופנים שונים: המקיפים ענינים רבים בתורה: אמונה: ודרך ד'. כל זה מלמדנו: שמצות אנשים מלומדה אינה רק חסרון במחשבה והרגשה: ופגם באופן קיום המצוה: אלא עבירה היא: ומהיותר חמורות שבהן: ואינה עבירה פרטית: אלא עבירה כללית: כי התורה ניתנה לאדם: שהאדם יקיים אותה: המצוה אינה על אבר אבר: אלא על האדם בכללו: האדם הוא השכל: המחשבה: ההרגשה: הלב יחד עם כל אבריו החיצוניים והפנימיים. המצוה אינה מתקיימת: עד שכולם ישתתפו בה בכל עומק היותם: אם אחת מהרגשותיו נרדמה לרגע או שיש איזה פגם בפנימיותו בשעת עשיית המצוה: הרי אין האדם בכלליותו מקיים אותה: אלא רק חלק ממנו: ואין זה האדם שדברה בו תורה.

לא רק שהשתתפות פנימיותו בעשיית המצוה הכרחית היא, אלא כל ערכה של המצוה נערך לפי מדת הרגשת עושה. כמו שאמרו ז"ל, אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה (סוכה מ"ט). מה זו צדקה ומה זה חסד, הלא שניהם דבר אחד. אלא צדקה היא במעשה, וחסד הוא בלב, ושכרה כמדת השתתפות הלב. כמו שפירש רש"י (שם) ז"ל: הנתינה היא הצדקה והטורח הוא החסד וכו'. שנותן לבו ודעתו לטובתו של עני, עכ"ל.

וכמו שהמצוה נערכת לפי כונת הלב, כן האדם בכללו נשפט על מעשיו לפי הלב ומדת השתתפותו בהם. היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם (תהלים ל"ג) ואמרו ז"ל, שהיוצר רואה את לבם, ומתוך כך מבין את מעשיהם (ר"ה י"ח). טבע האדם הוא לראות את המעשים, ומהם מבין על מה שבלב. אך הקב"ה רואה את הלב כמה מצוה יש בו, כמה טהרה יש בו, כמה העמיק לכוון לשיש, ומתוך הלב מבין הוא ארץ מעשיהם לשופטם בריה.

וכמו שהיחיד נידון כפי שלמות לבו, כן הנהגה מיוחדת והשגחה מיוחדת על כל דור ודור, לפי גדלותו ושלמות הלב. אמרו בסנהדרין, דף ק"ו, אמר רבא רבותא למבעי בעיי, בשני דרב יהודא כולי תנויי בנוזיקין וכו', ואנן קמתנינן בעוקצין תלת סרי מתיבתא. ורב יהודא שלף מסאני ואתא מיטרא, ואנן צוהינן וליכא דמשגח בן. אלא הקב"ה לבא בעי, דכתיב וד' יראה ללבב, עייש.

דורות אלו, שאין לנו מושג בגדלותם וטהרת לבם. קטן שבהם פחי מתים הי' (ע"ז י'). האפשר להעריך כמה גדלו איש מרעהו, ובמה עלה דור אחד על משנהו. אלא אין סוף לעומק טהרת הלב, ואין חקר בנשמת האדם. ואם זה העמיק חקר מעט יותר בעומק טהרתו, המרחק בינו לחבירו הוא, שהאי כדשליף מסאני אתא מיטרא, ואנן צוהינן וליכא דמשגח בן.

האדם יראה לעינים, אבל ד' יראה ללבב. צוהי ד' הוא על לב האדם, על הכרתו והרגשתו ואחודן ושיתופן בכל מצוה ומצוה. מלומדה — היא היסך התורה הוצאת. היא פירוד הלב מן המעשים. ההרגל נעשה טבע, והטבע מחליש את עומק כונת הלב. לאט לאט הלב נטמס, ההרגשה כהה, המחשבה חדלה, ורק האכזריים עושים המצוה. אין זו מצות התורה, אלא "מצות אנשים". כי התורה דיברה באדם ולא ביד, רגל פה ואזן. אדם יש בתורה, שפיו ולבו שוין, יחד ידברו, יחד יעשו המצוה. אם דבר מה מחלס הלב מן הפה, המחשבה מן המעשה, ההרגשה מן המחשבה, אין זה האדם, ואין זו התורה והמצוה. אם רק סדק בו, נקרא עליו הנקרא, בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני. אחת היא לנו אם זה באמונה או בקיש, בתשובה או בתפלה, ביראת שמים או בקיום המצוות. מובן, שיש הבדל בין מדרגה למדרגה, בין אופן לאופן, בין ענין לענין, והבדל גדול בעונש. אבל שם אחד לכולם — מלומדה.

אם יש איזה סדק שהוא בין הלב למעשים, בין הרגש למחשבה, בין המחשבה לקיום המצוה — מלומדה היא, אם ההרגשה והכונה אינה כפי ערך האדם, והכונה וההרגשה הראוי לו, אם אינה גובעת מעומק מצפוני היותו, הרי זו מלומדה. ואף ההרגשה הנכונה טובה היא רק לשעה, לרגע שחדש את המחשבה

וההרגשה, אבל אם גם למחר יחשוב וירגיש כמו שחשב והרגיש אתמול, ולא יותר מזה, בלי נופך משלו היום, הרי זו מלומדה. מלומדה במחשבה ובהרגשה.

למקצוע עמוק זה כוון רבנו כשהי' דורש מאתנו להשתנות. שיהי' השנוי ניכר במהותנו. כי שנוי הוא ההיפך למלומדה. אין האדם משתנה מעצמו. אין שנוי בלי מחשבה. אין שנוי בלי הרגשה, בלי הכרה ותביעה פנימית בצורך התהוות השנוי. בשנוי יש נשמה. בשנוי יש רוח חיים, תנועה ממקומו הקפוי, לעלי' והתעלות ממה שהי' קודם לכן. כל תנועה קלה בנימי נשמרזו מביאה אותו להתבוננות למחשבה, לרגש, ולהתעוררות היותו ופנימיותו, להיות מחשב ומרגיש כל מה שהוא עושה.

השנוי עוקר ההרגל משרשו, וכיון שנעקר ההרגל, הרי המחשבה כבר שלטת על האדם ומכוונת את דרכיו ומעשיו. המצוה נובעת אז מעומק הלב ומגודל ההכרה בתעודת האדם. כל תורה שהוא לומד חודרת לתוכו פנימה, ומאירה את מצפונו נשמתו. לאט לאט משנה הוא את טבעו ותכונותיו, והי' לאחר ואינו אותו האיש שהי' מקודם. ואז מתגלה האדם במעשיו הטובים, ובאחודם עם הלב, והי' לאדם שדיברה בו תורה.

מה רחוקים אנו מהשקפה אלקית זו. מה שונה טבענו ומהותנו מטבעו ומהותו של האדם הגעלה. כל אברינו עצמאיים הם. אין בנו השכל, ההרגשה והכח לאחד אותם. כל אחד שולט לו בשדה פעולתו הוא, ומתחרה ומויק בתחום חברו. אין מלך לעולמנו הקטן. אין מושל ומרכז ומתאים פעולות האברים לפקודת השכל. הכל נעשה מעצמו, בלי מחשבה והרגשה. לא מפני חסרון מחשבה או הרגשה, אלא — אין לנו צורך בה. אין צורך במחשבה, אין צורך בהרגשה, הכל נעשה באופן אוטומטי.

יבשת היתה בנו, באין שום לחלוחית במעשינו. ואתרוג היבש פסול, שנאמר לא המתים יהללו קה (ירושלמי סוכה פ"ג). אם בדבר שהוא מהלל בו יבש פסול, המהלל עצמו לא כן שכן.

כל מעשינו הטובים מעשי אבות המה. התורה שלימדו אותנו ההורים. אין בהם רצון עצמי ומחשבה מקורית. רק מעשי חקוי המה. חקוי מאחרים, וחקוי מעצמו. היום הוא חקוי האתמול, והמחר חקוי היום. יודעים אנו למפרע את המחר שלנו, והמחר בשביל שנדע את היום. מכונה אוטומטית הוא האדם. הידים הרגלים, הפה, והעינים, כולם עושים את שלהם באין מזרז או מפריע. אם לא נחוש לעזרתנו בעוד מועד, והיינו אברים אברים, המתרוצצים אחד בשני.

אין לנו מושג בדקות המלומדה, שהנביא הוכיח עלי' את בני דורו. אנו צריכים להתחיל מבראשית. לחזור ולשנן לנו, שגם לנו ראשי לב ושכל, ועלינו החובה להשליטם על כל אברינו, וכוון פעולותינו להבנת השכל. אחרת אין שם אדם מתאים לנו.

התחלה זו היא מה שבעל המסלת ישרים קורא אותה בשם זהירות ז"ל: שיהי' האדם מתבונן ומפקח על מעשיו ודרכיו וכו', ולא ילך במהלך הרגלו כעור

באפילה. וההולך בעולמו בלי התבוננות. הנהו כסומא ההולך על שפת הנהר. אשר סכנתו ודאי עצומה. ורעתו קרובה מהצללתו. והעושה כן. הוא פחות מהבהמות אשר בטבען לשמור את עצמן. עיי"ש פ"ב.

התבוננות זו היא התחלת יצירה. יצירת יש מאין. ליהפך מאינו חושב — לחושב. מאינו מרגיש — למרגיש. לבעל השכל המושל על האדם. כי רק בזה הוא נקרא אדם.

אם רק תתעורר באדם תנועה של חיים. תנועה של מחשבה והתכונות אין לשער את מהלך המחשבה. את טהרת הלב. ואחדותו עם המעשים. עד היכן הוא יכול להגיע. אין קץ למחשבותיו. אין קץ לעומק שכלו. נשמתו האלקית תעלה מעלה. למרום פסגת העלי.

„יעמד נא האדם בכל יום. לפחות שעה אחת. פנוי משאר כל המחשבות. לחשוב מהו. ולמה בא לעולם. או מה מבקש ממנו מלך המלכים הקב"ה. ומה יהי סוף כל עניניו. ויבקש בלבבו מה עשו הראשונים. אבות העולם. שכך חשק השם בהם. מה עשה משה רבנו ע"ה. מה עשה דוד משיח השם. וכל הגדולים אשר לפניו. ויענה בשכלו מה טוב לאדם כל ימי חייו לעשות כן גם הוא. וטוב לו (דרך עץ החיים לרבנו משה חיים לוצאשי).

מחשבה כזו בלמוד המוסר. כמה גדלות יש בה! כמה שאיפה צפונה בה! שאיפה של חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי. שאיפה כזו תעלה את האדם למרומים. ותשנה אותו מהקצה אל הקצה. להיות שבי ומשנה שמו. כלומר. אני אחר. ואיני אותו האיש שמקודם. היא תטהר ותזכך הלב. המחשבה. והרגש. ותתאים התאמה שלמה את היותו למעשה התורה והמצוה. והי לאדם האדם השלים.

ה ר צ א ת

הגרש"ז אסבסקי שליט"א.

התכנסנו היום כאן בישיבה. ביום מועד השנה לפטירת רבנו הגדול מרן הגרנ"צ פינקל זצ"ל. להקדיש את זכרו בקרבנו. ולהעלות על לבנו את זכרון הימים ההם עת שזכינו להסתופף בצלו. ולהתחמם לאורו. אור תורה ודעת ד'.

בבואנו הנה מחוץ לכתלי ביהמ"ד. מטרדות והויות העולם. ומתבוננים בעולם הרוחני הזה. ומקשיבים לדברים שמימים בגדלות האדם ותעודתו בחיים — מתעוררים בלבנו רגשי געגועים לאותם הימים. עת שזכינו גם אנו לחיות כאן חיים נעלים אציליים כאלו. חיים מלאי תורה ויראת שמים. היינו אז אנשים רוחניים. בעלי מושגים נעלים. רגשות ומחשבות רוממות. והגשמיות תפסה רק מקום פשוט בנו.

מי יתנני כירחי קדם. בהלו נרו על ראשי (איוב כ"ט). הרגשנו אז שגר ד' הי' תמיד על ראשנו. ואור ד' האיר את דרכנו לעלי. ושלמות האדם. כיום באנו כאן כאורחים. ומביטים בעינים תמהות על העולם הרוחני הזה. משקיפים

אנו אחורנית על ימים עברו, ומודדים ושוקלים בנפשנו את מצבנו הרוחני היום. מי זה מאתנו יכול לומר שעדיין הוא אותו בן הישיבה, אותו אציל הרוח ובן העלי שהי' אז בעבר הקרוב.

אח נפשע מקרית עוז — זה לוט שפירש מאברהם, ומדינים כבריה ארמון — לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ד' (נזיר כ"ג). לוט הי' בקרית עוז, בביתו של אברהם אבינו, מקור הקדושה והטהרה, שמשמה זרח האור האלקי על כל העולם ורבים הלכו לאורו. הוא למד תורה מפיהו, ודבק במדותיו ודרכיו, ומסר נפשו על מדת הכנסת אורחים, גם לאחר שפירש מאברהם אבינו. כדמצינו בילקוט (וירא פ"ד) ז"ל: לוט כשהי' מהלך עם אברהם אבינו למד מדרכיו, אברהם אבינו עשה לו בית חוץ לחרן, וכל מי שהי' נכנס ויצא הי' מקבלו, מאכילו ומשקהו, ואומרי, אלקי אברהם אחד הוא בעולם, וכשבא לוט לסדום כך הי' עושה, וכיון שהכריזו, כל מי שהוא מחזיק פת לחם ישרף, הי' מתירא מעשות יומם, ועשה לילה וכו', עכ"ל. לוט זכה שמלאכים ידברו אתו פה אל פה, ובזכותו נצלה כל העיר צוער, כמפרש רש"י (וירא י"ט), ז"ל: לא דיך שאתה ניצל, אלא אף כל העיר אציל בגללך, עכ"ל. ובכן, פרישתו מאברהם לא היתה פרישה מן התורה, כפשוטו, אלא בבחינה דקה עד מאד, לפי מדרגתו. רק התורה ראתה בזה פרישה כה חמורה מתורת אברהם, בשביל חטא זה נגזרה עליו ועל דורותיו גזרה עולמית, לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ד". גרוע מכל העמים אשר מעולם לא ידעו את ד', פחות מחם עבד עבדים שמשנתגייר, והעבד משנשתחרר, מותר בבית ישראל, ועמוני ומואבי אסורין איסור עולם (יבמות ע"ו). כל זה בשביל שפירש מקרית עוז, מאברהם אבינו, אף שהתורה אמרה על דבר שלא קדמו אתכם בלחם ובמים וכו' (דברים כ"ג), מוכרחים אנו לפרש לפי גמרא זו, שהתחלת ירידתו היתה פרישתו מאברהם אבינו, בשביל זה ירד אחר כך מדרגה אחר מדרגה, ירידה אחר ירידה, עד שדורותיו סרו לגמרי מתורת אבות, וממדת הכנסת אורחים שהצטיין בה אביהם, ולא קדמו אתכם בלחם וכו'. ועונשו כל כך גדול.

רבותי! אחים היינו כאן בקרית עוז זו של ישיבת סלבודקה, קרובים ומסורים זה לזה בלב ונפש, למדנו ועשינו, למדנו וחיינו חיי תורה ודעת, ויחד עלינו בסולם העלי, הי' לנו רב גדול, אברהם אבינו של דורנו, שהאציל עלינו מרוחו, והאיר את מצפוני נשמתנו, היינו בני עלי, שהעפילו לעלות להר השלמות, פירשנו מקרית עוז זו לאויר העולם, ותלמודנו בידנו, יצאנו להפיץ מעינותינו חוצה, ולשאת ברמה את דגל התורה והיראה שקנינו לנו בהיותנו בישיבה, מרגישים אנו בנפשותינו שפירשנו מהחיים, אין אנו כבר אותו בן הישיבה שהיינו מקודם. מי זה יכול לומר על עצמו, שעדיין הוא על מדרגה כל כך גבוהה, כמו שהי' אז. לפי גדרי התורה, התלמיד-חכם שנכנס להבלי העולם צריך להשאר אותו התלמיד-חכם, אותו בן הישיבה, כמו שהי' בשבתו בין כתלי ביהמ"ד, בלי שום השתנות ברוחו כלל. בין בביתו, בין במשא ומתן, בין למקום, בין לחברו, אין מספיק שיהי' רק בעל-הבית ישר, אלא תלמיד חכם כר', יצחק נפחא, וכר', יוחנן הסנדלר, אם אינו כן, הרי זה נקרא, מגיח תלמודו וזנחו". כמבואר ברמב"ם, פ"ג מהלכות ת"ת, הל' י"ג ז"ל: כי דבר ד' בזה, זה שלא השגיח על דברי תורה כל עיקר, וכן מי

שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק או שקרא ושנה ופירש להבלי העולם, והניח תלמודו וזנחו, הרי זה בכלל בוזו דבר השם, עכ"ל. שאין הפירוש, מי שקרה ושנה ופירש, היינו שפירש ממנו לגמרי ובעט בו, כפירוש העולם, דהא ברישא כתב מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הרי זה בכלל בוזו דבר ד', אם כן כש"כ זה שזנחו לגמרי. ועוד, למה הוסיף הרמב"ם בלשונו הטהורה, ומניח תלמודו וזנחו, דמיותר הוא. אלא ע"כ פירושו, דמי שקרא ושנה ופירש להבלי העולם היינו בהכרח, וכנהוג, ובשביל זה לבדו, אינו שייך כלל לדבר ד' בזה. דעדיין הוא ת"ח גדול עומד ומשפיע על בני דורו. אלא אם נשתנה במעט ברוחו ממדרגתו הנעלה של קודם לכן, הרי זה מניח תלמודו וזנחו, והוא בכלל בוזו דבר השם, ח"ו. כד מטינא להאי קרא קא בכינא.

ראי' לדברנו בכוונת הרמב"ם בלשון, "זנחו" מצינו בחז"ל. הנביא אומר זנח ישראל טוב (הושע ח'). אמר ר' פזי אין טוב אלא תורה, שנאמר, כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו. וכן הוא אומר על עובם את תורתי (ירמי' ט') ואמרו ז"ל (נדרים פ"א) אמר רב יהודא אמר רבי, מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת וכו', דבר זה שאלו לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שפירשה הקב"ה בעצמו וכו', על שלא ברכו בתורה תחלה. ובר"ן (שם) ז"ל: מצאתי במגלת סתרים של הר' יונה ז"ל, דקרא הכי דייק. דעל שלא ברכו בתורה תחלה אבדה הארץ. דאם איתא על עובם את תורתי, כפשטה, שעזבו את התורה ולא היו עוסקין בה, כששאלו לחכמים ולנביאים למה לא פירשוהו, הלא דבר גלוי הי', וקל לפרש. אלא ודאי היו עוסקין בתורה תמיד, לפיכך היו החכמים והנביאים תמהים על מה אבדה הארץ. עד שפירשו הקב"ה בעצמו, שהוא יודע מעמקי הלב, שלא היו מברכין על התורה תחלה. כלומר, שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כל כך לברך עליה, עכ"ל.

הנה ביומא דף ט' אמרינן, שבית ראשון מפני מה חרבי מפני ע"ז, ג"ע, ושי"ד. ע"כ גם כאן הפירוש, שהירידה התחילה בחטא דק שבדק, שרק הקב"ה היודע מעמקי הלב, ידע לגלות את החטא הזה. בשביל זה ירדו אח"כ מדרגה אחר מדרגה, ירידה אחר ירידה, עד שירדו לעז ג"ע ושי"ד, והמיטו עליהם את החורבן ההוא.

וראים אנו מכל זה עד היכן הדברים מגיעין. ירידה אחת פעוטה, דק מהדק, מובילה לשאול האבדון, ח"ו.

כשאנו באים לישיבה היום, ורואים את העולם הרוחני הזה, ומרגישים שהוא גבוה מאתנו במצבנו בהווה. עולם שמימי הוא, מחשבות ומושגים שמימיים. עולם אחר מעולמנו היום. אנו כאן כמו אורחים מבחוק, ולא כמו בני ישיבה ששבו לעולמם הם. בזכרוננו עולים הימים ההם, שגם אנחנו חיינו את העולם הרוחני הזה. גם מחשבותינו והרגשותינו היו אז שמימיים. העולם הזה הי' עולמנו. מחשבותיו ומושגיו בגדלות האדם וגדלות התורה—היו מחשבותינו ומושגינו. עולה על לבנו החשבון המעציב, והפחד מחשש הירידה, חשש השנה ופירש, חשש מניח תלמודו וזנחו, ועל שלא ברכו בתורה תחלה.

אך בהתבונני בפני האורחים שנענו בחפץ לב לקריאת הכנוס ובאו הנה מקצות המדינה להלהיב בקרבם את הגחלת העמומה את נר ד' שהי' על ראשם; עזבו את ביתם, עדתם, מסחרם, ושבּו אל קנם למטרה כה נשגבה השתלמות עצמית בתורה ובמוסר; שואפים עוד פעם להחיות את ירחי קדם, ומעפילים לעלות אל הר ד' — השאיפה הזו תרוממנו על, ותגיענו לאושר ולחיי הנצח.

אמרו בילקוט על הפסוק, דבר אלקים לי אליך ויקם מעל הכסא (שופטים ג). רב ביבי בשם ר' ראובן אומר, רות וערפה בגותיו של עגלון מלך מואב היו. אמר הקב"ה אתה חלקת לי כבוד, ועמדת מכסאך בשביל כבודי, חייך שאני מעמיד ממך בן, ואני מושיבו על כסאי, שנאמר, וישב שלמה על כסא ד' למלך. עכ"ל.

זה לעומת זה, נגד הקלקול של לוט אבי מואב, בפרישתו מאברהם, כבוד הוא את דבר ד', ויקם מעל הכסא, וזכה בזה לעלות מעומק הירידה למרום פסגת העלי. ממדרגת לא יבא בקהל ד', למדרגת וישב שלמה על כסא ד', וממנו כל מלכות ישראל, ומשיח ד', מבירא עמיקתא לאיגרא רמא.

כנוס צדיקים זה, כשהודיעו לנו, דבר ד' לי אליכם, תיכף באנו והתכנסנו להיכל הקדוש הזה, יש בכחו לשרש את פחיתות הירידה של שנה ופירש. להבriא את הבשר החי ולהחיות את ההרגשים והמושגים. להביא את האח נפשע חזרה אל קרית עוז — אל הישיבה.

למוד המוסר מגדל עוז הוא לנו, הוא יכול להמשיך את אור התורה גם אלינו, להאיר לנו את כל מחשכי דרכנו, הרבנו יונה, החובת הלבבות, המסלת ישרים, קריות עוז הן לנו, פירש מלימוד המוסר — אח נפשע הוא, חזר אליו — נכנס לקרית עוז, להשגב בה בפני מצוקות החיים.

קומי אורי כי בא אורך וכבוד ד' עליך זרח, כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה', וכבודו עליך יראה (ישעי' ס). בהשקיפנו על העולם מסביבנו, והנה חושך ואפלה מכסה ארץ, אין דורש חכמה, ואין מבקש תושי', מועטים הם בני העלי, ומי יודע לאן פני הדור מועדות, אבל אתם תלמידי הישיבה, הביטו אל צור חוצבתם, ואל מקבת בור נקרתם, מנו שאכנו תורה, חכמה ודעת, כבוד ד' עליך זרח כבר! הפיצו את האור האלקי הזה בכל מושבות בני עמנו וערי אדקינו, ולילה כיום יאיר להם למצוא את דרך החיים, וכבוד ד' עליך יזרח גם להבא, כן יזכנו השיית.

החוברת נכתבה ע"י הרב יצחק טאקער.
